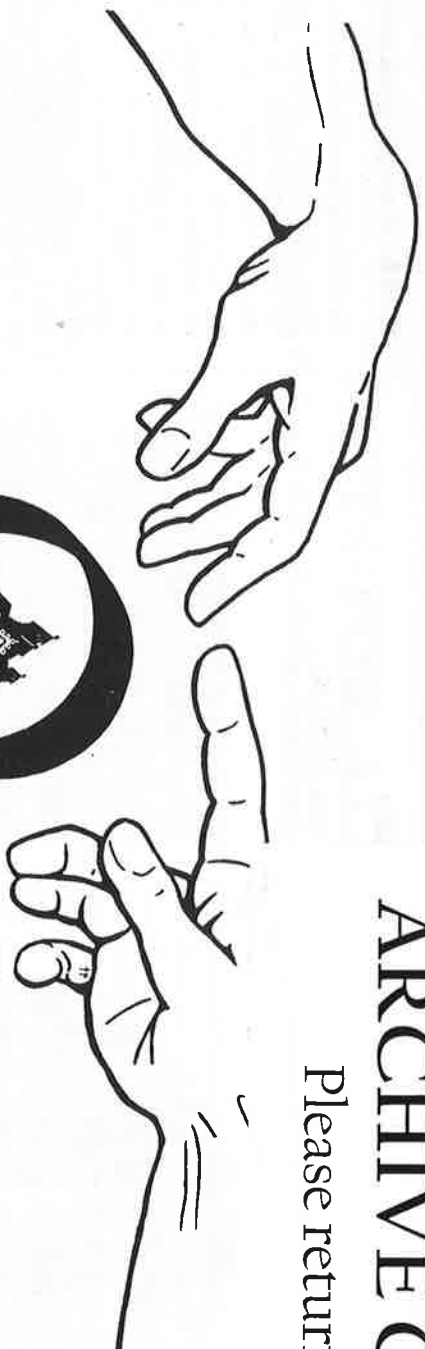

ARCHIVE COPY

Please return.

Second Class
Postage Rate
Paid at
New York, NY

Outreach

Հրատարակութիւն Ամերիկեայայ Արեւելեան Թեմի Ազգային Առաջնորդարանի
A Publication of the Prelacy of the Armenian Apostolic Church of America

Volume XII, Number 10 — February 1990

ՎԱՋԳԷՆ Ա.ԷԾ ԲՈԼՈՐ ԹԵՄԵՐՈՒ ԱՌԱՋՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԹԵՐԹԵՐՈՒ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹՅԱՆՆԵՐ

Խոր վիշտ է մեզ համար Պէկրոթի շատ ծանր վիճակը Իրբև հետևանք բազմաթիվ կրիւնների բորբոքման հետզհետէ առաւել աւելիէ ստատիզթեանը, որին զոհ է գնում խաղաղ բնակչութիւնը բոլոր համայնքներից: Մանաւանդ Հայաստանի Քաղաքները ծանրորէն սուժեցին եւ շարունակուեց են սուժել ահաւոր չափերով: Սեր կկեղեցու գաւազներից կան բազմաթիւ մեռելների, առաւել խորով վերատորներ, քանդույմեր հայ կեղեցիների, վարժարանների, մշակութային հաստատութիւնների եւ անհամար բնակարանների:

Կացուցիւնը ողբերգական է: Սեր կկեղեցու եւ հաստատեալների պարօգն է օգնութեան համը կրքանան մեր աղէտեայ եղբայրներին եւ քորերին Աժի Տանն կկրկնույ կաթողիկոսարանի միջոցաւ: Սրտագին կոչ կ'ուղղենք արտասահմանի մեր կեղեցու հոգեւոր սպասարդների, թե՛ մեզան, եկեղեցական մարմիններին եւ հայկական բարեգործական ու մշակութային կազմակերպութիւններին անպայտ օգնութեան ձեռք երկարել առաջին հերթին Պէկրոթ առաջնով զեղբայրը, անգաւթիցը եւ դրամական օժանդակութիւն: Յանձնարարում ենք նաեւ որ կկրկնույ, Սարտ Աժի բոլոր կեղեցիներում ի Հայաստան եւ ի Սփիւռս աշխարհի հոգեհանգստեան արարողութիւններ կատարել Պէկրոթում գոհուած մեր զաւակների անմեղ հոգիների համար եւ աղբիւրը նաեւ որ բարեկիցան Աստուած իր խաղաղարար շունչը տարածի տառապեալ կրքանանի կրք ի հանդիշտում բոլոր համայնքների եւ միջիթարութիւն ողբ բնակչութեան:

ՎԱՋԳԷՆ Ա.
Կաթողիկոս
Ամենայն Հայոց

Սարտ 5

Catholics Vazken I Appeals to Armenians Worldwide for Aid to Lebanon Community

His Holiness Vazken I has sent an urgent appeal to all religious and community leaders in the Diaspora to immediately send aid in the form of medicine, food and money to the Armenian community in Lebanon.

In a message dated March 5, 1990, His Holiness asks all Armenians to immediately extend a helping hand. "The situation is grave," His Holiness said, "It is the duty of our church and our faithful to extend help to our brothers and sisters in Lebanon through the offices of the Catholicate of the Great House of Cilicia. I send a heartfelt message to the leaders of the diasporan churches, and all religious, cultural, and benevolent organizations to extend a helping hand as soon as possible, making available medicine, food and money."

Religious leaders of the Armenian Apostolic Church, the Armenian Catholic Church, and the Armenian Evangelical Church met at the Prelacy and issued a joint appeal asking church communities to offer requiem or special prayer services in memory of those who lost their lives and to designate a special plate collection for Lebanon. In a message signed by Archbishop Mesrob Ashjian, Prelate, Armenian Apostolic Church of America and Canada; Bishop Nerses M. Setian, Exarch, Armenian Catholics in United States and Canada; and Rev. Karl Avakian, Moderator, Armenian Evangelical Union of North America, all Armenians in the United States and Canada have been asked to contribute towards humanitarian aid for the Armenians of Lebanon. The message concludes with: "During these days when we have been consumed with deep concern for our Homeland, Karabagh, and refugees from Azerbaijan, let us show the same concern and compassion towards our brothers and sisters in Lebanon. Many non-Armenian individuals and organizations are already in the process of organizing aid, but we should be the first to extend a helping hand using as our guiding motto the words, "If not us, Who? If not now, when?"

CONTRIBUTIONS FOR AID TO LEBANON MAY BE SENT TO:

ARMENIAN PRELACY
138 East 39th Street
New York, New York 10016
Checks payable to Armenian Apostolic Church of America
and designated "For Lebanon"

Ecumenical Service at St. Patrick's Cathedral

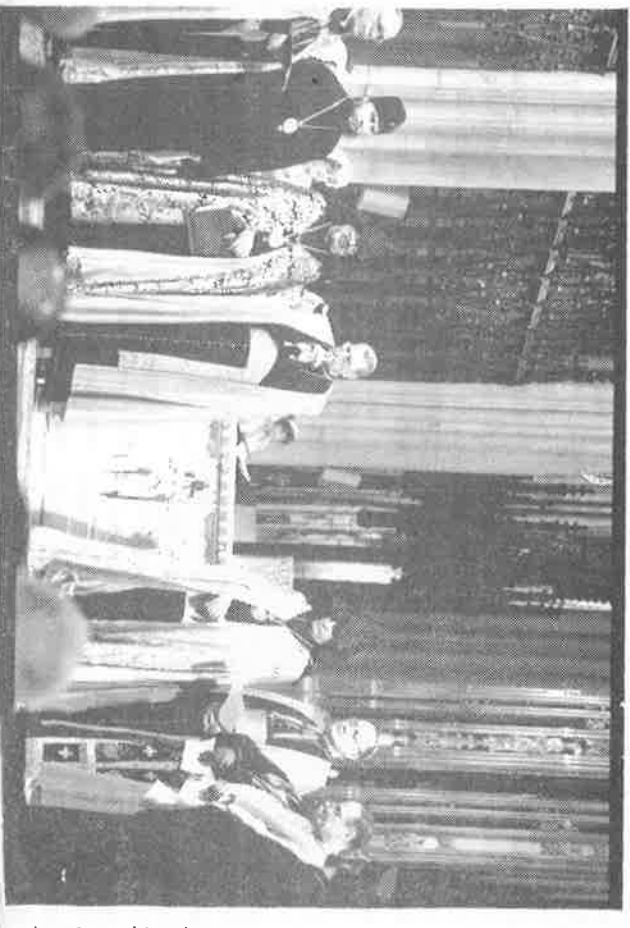

Photo by Sarkis Bahar

An "Ecumenical Service of Prayers for the Armenian Victims" in Azerbaijan took place on Wednesday, January 24, at St. Patrick's Cathedral, presided over by His Eminence John Cardinal O'Connor and Archbishop Tor Kom Manooagian, with the participation of Archbishop Mesrob Ashjian and Bishop Nerses Setian. Prior to the service at the Cathedral a candlelight vigil took place outside the USSR Mission to the United Nations to peacefully protest the recent pogroms against Armenians in Azerbaijan. A letter addressed to Mikhail Gorbachev, President of the USSR and signed by His Eminence Archbishop Tor Kom Manooagian was presented to Mr. Alexander Belonogov, USSR Ambassador to the UN. Archbishop Manooagian was accompanied by Archbishop Mesrob Ashjian and the Very Rev. Fr. Khajag Barsamian. Dignitaries attending the service included David Dinkins, Mayor of the City of New York, Attorney General Robert Abrams of the State of New York; Paul O'Dwyer, Past President of New York City Council, and Gregory P. Peterson, Supervisor for the Town of Hempstead. Religious leaders participating included: The Most Rev. William Lazarath, Bishop of the Lutheran Church; Richard Grein, Bishop of the Episcopal Church; Bishop Athanasios, of the Greek Orthodox Church; Archbishop Clement of the Russian Orthodox Church.

Archbishop Yeghishie Derderian Dies February 1 Archbishop Shmork Kaloustian Dies March 7

Within the past six months the Armenian Church has lost three Archbishops, two incumbent Patriarchs and one former Patriarch. Last autumn Archbishop Tiran Nersoyan, a former Patriarch of Jerusalem, passed away in New York after a short illness. On February 1 Archbishop Yeghishie Derderian, Patriarch of Jerusalem, died suddenly in Jerusalem of a heart attack; and on March 7 the Patriarch of Constantinople, Archbishop Shmork Kaloustian, died in Holy Etchmiadzin, due to head injuries sustained in a fall.

Archbishop Yeghishie Derderian Archbishop Yeghishie Derderian, Patriarch of Jerusalem, was born in Eastern Armenia near the famous monastery of Narek. In 1915, along with the population in the Van area, he was taken to Mesopotamia and then with hundreds of Armenian orphans brought to Jerusalem. He was accepted at the Jerusalem Seminary in 1922. He was ordained celibate priest in 1932 by the late Patriarch Tor Kom Koushagian. He held several positions in the Monastery including Dean of the Seminary and editor of the Scion the Patriarch's monthly publication. Upon the passing of Patriarch Guregh, Archbishop Derderian was elected *locum tenens* of the Patriarchate until the election of a new Patriarch. In 1951 he was consecrated Bishop in Etchmiadzin and

Archbishop Shmork Kaloustian, Patriarch of Constantinople, passed away Wednesday, March 7, following emergency surgery in Yerevan. Archbishop Kaloustian, 77, who had served as the head of the Constantinople Patriarchate since 1961, had arrived in Holy Etchmiadzin on Sunday to participate in preliminary preparations for celebrating the 1700th anniversary of the founding of the Armenian Church.

He was preparing to leave for Lenakan and Spitak to meet with survivors of the earthquake Tuesday morning when he slipped on the marble stairs of the Vebaran and fell, seriously injuring his head. His Beatitude was rushed to Nork Hospital where it was decided than cranial surgery was necessary to stop internal bleeding. He survived the surgery, but

(Continued on page 3)

(Continued on page 3)

A Modern Day Message from Vartan Mamigonian

The following is a translation of the speech delivered by Vartan Mamigonian to his men prior to the great battle. The message seems very relevant during these days when Armenians are facing great and dangerous challenges worldwide. The translation is taken from a volume of the works of Yeghshie published in New York in 1952, translated by Dikran H. Boyajian and Hovhannes Zovickian.

"You and I have been in many battles together. In some we triumphed over our enemies gallantly; in others we met defeat at their hands. But our victories have been more in number than our defeats. But all these, however, were for personal glory, because we were fighting at the command of a mortal king. He who deserted was branded a coward throughout the land and met merciless death; whereas he who pressed onward valiantly inherited fame for bravery and received splendid gifts from a temporal and mortal king.

"We all have numerous wounds and scars on our bodies, and there have been many deeds of valor for which we have been excellently rewarded. But I consider all these notable accomplishments ignoble and useless and all the honors idle, because they will all fade away.

"Now then, if we were able to perform such brave deeds in obedience to a mortal commander, how much more should we do for our Immortal King Who is the Lord of the living and the dead and Who will judge men according to their deeds. Indeed, even if we were to attain a ripe old age, we should have to abandon our flesh eventually, in order that we may unite with our living God, never to leave Him again.

"I entreat you, therefore, my brave companions, especially because many of you surpass me in valor and precede me in princely rank. But since you, of your own free will, have selected me as your leader and commander, let my words be pleasant and agreeable to you all, great and small: Fear not the heathen hordes and never turn your backs to the frightful sword of mortal men; because should our Lord grant us victory, we shall destroy their might and the cause of righteousness shall be exalted. But if the time has come for us to meet a holy death in this battle, let us accept our fate with joyful heart, without mingling cowardice with our valor and courage.

"I shall never forget, furthermore, but shall ever remember the time when some of you and I deceived the wicked ruler and misled him like a contemptible child by feigning to accede to his impious will; but the Lord will bear witness to the fact that within our hearts we remained inextricably bound to Him.

"As you yourselves well know, for the sake of our dear ones, who were in great distress, we sought all means to secure their release and together with them to enter into the struggle against the ungodly prince for the preservation of the God-given laws of our land. And since we were unable to assist them in any manner, let it be impossible for us to exchange God for men for the sake of worldly love.

"We all recall two or three engagements in which our Lord has come to our aid with a mighty force and has enabled us to earn great fame in bravery, to smite the royal armies fiercely, to massacre the magi without mercy, to obliterate the sacrilegious idolatry in some places, to destroy and annihilate the ungodly decree of the king, to subdue the rage of the sea, whose mountainous waves subsided, whose surging foams wasted, and whose ferocious fury disappeared. He who was

thundering above the clouds humbled and lowered himself more than his nature permitted, and spoke with us. He who intended to cause injury to the holy church with words and commands is now fighting with bows, spears and swords. He who thought that we donned Christianity like a garment has now discovered that, as man cannot change the color of the skin, so he cannot and will never succeed in altering our minds, because the foundations [of Christianity] are firmly set on an immovable rock, not only on this earth, but in heaven above, where neither rains fall, nor winds blow, nor floods are formed. Although we are on this earth in flesh, we are established in heaven by our faith, where no one can reach the structures built by Christ without the touch of hand.

"Stand firm by our resolute Commander, Who shall never forget your deeds and valor. Gallant warriors! For us it is a great distinction that God is performing this work through us, greatly revealing His real power. If by destroying others for the sake of divine laws we were able to inherit personal fame and thus bequeathed the valiant name of our families to the church, expecting from our Lord the reward which has been reserved for each of us according to the good will of His heart and the deeds accomplished, how much more valuable will be the reward were we to die for the great testimony of

ՎԱՐՂԱՆԱՆՅՑ ԲԼՈՒՐ

Արցախեան մի զօրանաւ կռուել է Աւարայրում եւ զարգին Ներսարար Նահատակուել Եղեգնաձորում: Ներսարար աճիւններն ամփոփող քրտրը հիմա կոչուում է Վարդանանց բլուր:

Լեռը կեղև ու կանգնել է յօտկի,
Եւ հասարում եմ ես իմ ձեռքերը,
Եւ իմ աչքերից ծուխ է զորքս զախի,
Եւ իմ վերքերին ես լոյս եմ ցանում,
Եւ չէի քնել, բայց արթնանում եմ:

Տարբեր, քարերին ստում եմ, եկէ՞ք,
Եւ բլուրն ինքը իրեն բացում է,
Եւ երկինքն իրեն հանում է հողից,
Եւ ձեռքի թրում թարթեան է շարում,
Եւ ձին կարգիր է, Վարդանանց կարմիր:

Շարվանուում է գետը Եղեգիք,
Եւ վանքի գանգը ալբեմարան է,
Եւ աղեղները պրկում են նորից,
Եւ ձեռքի թրում թարթեան է շարում,
Եւ ձին կարգիր է, Վարդանանց կարմիր:

Դարձը ճամբի հետ մաքարոյ տուն է,
Եւ ամեն թուխ-քար գինուոր, եղիչէ,
Եւ ինչն է վար Տըրուան է հուում,
Եւ հողից եկող, ծլող հերոսներ,
Եւ Աստուած մէկը հազար է անում...

18.10.88 թ. Վարդան Յակոբեան

OUTREACH

A monthly publication of the Armenian Apostolic Church of America

Archbishop Mesrob Ashjian, Prelate

Martiros M. Haktvami, Managing Editor

Iris Papuzian, Editor

OUTREACH (USPS 426-490) is published monthly, except for a combined July-August issue, by the Prelacy of the Armenian Apostolic Church of America, 138 East 39th Street, New York, NY 10016, (212) 689-7810. Unsolicited manuscripts are welcome; please include a stamped, self-addressed return envelope. Signed articles do not necessarily reflect the policy of the Armenian Apostolic Church of America. Send all correspondence to the above address to the attention of the Editor. Printed in the United States of America. Second class postage paid at New York, NY 10016. Postmaster: Send address changes to OUTREACH, 138 E. 39th Street, New York, NY 10016.

AN APPEAL BY THE NATIONAL COUNCIL OF THE MOUNTAINOUS REGION OF KARABAGH

Fellow Armenians:

The unprecedented mass murders in Azerbaijan are the immediate continuation of Sumgait and as a result of the fact that the organizers of that monstrous crime went unpunished.

The obvious appeals of the Azerbaijani Republic and leaders of the Popular Front against the presence of Armenians in Baku, Mountainous Karabagh, Shahumian, and Gedashen and the military operation against the population forces us to repulse all attacks. At this critical hour, for the sake of the Armenian people we call upon you for unity and courage.

We need maximum mobilization for the defense of the population. In this unique situation we cannot tolerate unthoughtful acts nor the spreading of alarming rumors. It is imperative to create necessary conditions to prevent unnecessary conflicts.

Our people have always resisted, with honor and dignity, all attempts to desecrate our land. It will be the same this time also.

our Lord Jesus Christ! Even the angels in heaven would covet [such a reward] if they could. And, since, these rewards are not intended for everyone but only for those for whom the beneficent Lord has prepared, this opportunity is being offered to us not for our righteous deeds but because of the magnanimity of the Donor, Who truly has said in the Holy Testament: 'But where sin abounded, the grace of God did much more abound.'

"This assertion is most appropriate for us: where we appeared sadly wanting in piety before, we shall now appear the more righteous to men and angels and to the Father of us all. The day when our impious act became known, many tears were shed at the holy church and a great deal more by those we love. Even our infuriated companions were threatening us with their swords, eager to punish us with bitter death. Our servants were running away from us in disgust. Far distant people who had heard of our Christian faith, unaware of our secret intentions, mourned us with incessant lamentations and unknowingly uttered words of vilification against us. But what I consider the most important of all was this: not only men on earth, but angels in heaven turned their faces away from us so as not to look upon us ruefully.

"The time has now come to cleanse ourselves of every stain of disgrace. There was a time when we were distressed in body and soul as grief-stricken mourners; today we are joyful and discreet in both respects and generally more serious, because we have with us our beneficent Lord as our leader. Our Commander is not a mere man, but the Commander-in-chief of all martyrs. Fear is a sign of doubt; but as we have repudiated doubt long since, let fear also disappear from our hearts and minds."

The valiant general spoke these words in the presence of the entire host. Thereafter he comforted and encouraged one and the other separately and provided for their needs and necessities. If any of his warriors lacked something, he offered from his own supplies or from those of his companions. He armed those who needed weapons, clothed those who needed garments, and procured steeds for those who needed steeds. He satisfied them all with abundant rations and appeared

25th Anniversary

The following speech was delivered by Mr. Minus Martirosian during the 25th anniversary celebration of Holy Cross Church, Chevy Chase, Maryland. The anniversary took place last November with Mr. Martirosian as honorary chairman of the day. We would like to share his opening words on that occasion with our readers. The following day Archbishop Mesrob Ashjian celebrated the Divine Liturgy and ordained two deacons, Mr. Ohan Balyan and Mr. Sahag Balejstian.

We are here, I believe, to attempt to do the impossible, that is, to pay back to those who have gone before us in the past 25 years, pioneering, building, maintaining communal life here in our Nation's capital. The 25-year period is only a symbolic milestone directly linked to the building of the church. The effort that has gone into it goes way before a fixed date because the seeds of our present achievements were sown years before that, a time period is not just measured by decades but it goes back centuries.

And because of that I feel today we have with us not only those who actually participated in the making of this spiritual national home but specially the souls, the spirits of those who went before us, leaving a tremendous legacy. The souls that went before us were such benevolent souls and in testimony to our affection for those names, for their memory, and in gratitude we stand here.

Having said all that, I find myself under a tremendous obligation: What do I do? Not only to deserve, to earn, the honor to be called as the heir, but also to build upon it, to carry on the unfinished business.

Progress is said to be living movement. Therefore, the goal of yesterday has to be the starting point of tomorrow. I cannot presume to set an agenda for our communal life, but in my humble opinion we have our agenda already set for us by our forefathers.

- That includes:
• Preservation and promotion of our Christian faith in ourselves and in younger generations, in ways that will assure maximum results.
• Promotion of cultural-ethnic values.
• Strengthening the bond of our communal life in reaching out to one and all in need of spiritual as well as physical and financial help.

I must caution myself and everyone of us here, it is true that nothing is so contagious as enthusiasm. We must have that enthusiasm, but it is best to hope only for things possible and probable; he that hopes too much shall deceive himself at last, especially if his industry, diligence and hard work do not go along with his hopes.

Hope without action is as barren as futility. This 25th anniversary is an occasion to congratulate ourselves, and rightly so, but it should also be a springboard for things to be achieved, to give us a renewed commitment to do things better.

I take this special occasion to congratulate Der Hayr Khoren Habeshian on the 20th anniversary of his ordination into the priesthood.

It must be a labor of love for any clergyman to serve the Lord and His people.

(Continued on page 5)

cheerful before them. Again and again he repeated the recorded deeds of valor of all brave men, naming each war in order, as he was early versed in the Holy Scriptures. Holding the Holy Book in hand he read aloud for everyone to hear about the valiant character of the Maccabees, and with eloquent words he explained to them the nature of their struggle and the valor with which they had fought for their God-given laws against the king of Antioch. Although they met death in battle, the memory of their bravery survives yet, not only on earth, but in heaven as well.

Patriarch Yeghishhe Derderian

(Continued from page 1)
until 1956 was one of the prominent leaders of the Armenian church.

In September 1956 the conflict between him and Archbishop Nersoyan, who was the Patriarch in Jerusalem, resulted in the sad events which affected that venerable See. The one bright moment in this period came in 1957 when Archbishop Derderian returned to Catholicos Zareh the right hand of St. Gregory and other holy relics stolen from the Cilician See in February 1956.

Eventually Archbishop Derderian was received back into the ranks of the Jerusalem Brotherhood and elected Patriarch in 1960 and held that post for thirty years until his death.

Unfortunately the scandals which rocked the Patriarchate did not help him to achieve the great goals for which he had the talent. However, we cannot deny some of the positive realizations including the renovation of the Cathedral of Jerusalem, the Alex and Marie Manoogian Seminary, the Mardegian Museum, and for the first time within recent history the Monastery was financially sound.

He will be remembered as the poet "Yeghivart" with more than 22 published volumes of poetry and spiritual works.

Funeral services took place Sunday, February 11 in Jerusalem with representatives from Holy Etchmiadzin and the Cilician See. Archbishop Torkom Manoogian was elected *locum tenens*. Elections for a permanent successor are scheduled following the 40-day mourning period.

Rev. Archbishop D. Khoyan, 96

The Armenian Church of America deeply mourns the passing of one of her venerable servants, Rev. Archbishop Dickran Khoyan who died on Tuesday, January 23, 1990 at the Georgetown University Hospital in Washington, D.C. His ministry as a priest extended over a period of 35 years.

Wake services were held on Friday, January 26 at the Holy Cross Armenian Church in Washington. Archbishop Mesrob Ashjian presided over the Last Unction ceremonies during the Badarak. Interment followed at the Westminister Cemetery in Bala Cynwyd, PA.

Rev. Khoyan was born in 1895 in Trabzon, to Archbishop Vahan Khoyan and Hamaspure G. Dagoosian. Shortly after his birth the family moved to Constantinople where he grew up, attended the Getronagan College and became an active participant in community events and organizations. He was a member of the Gomidas Vartabed Choir, the Zarifian Theatre Group, and he taught at the Berberian College.

Perhaps, Rev. Khoyan will be most remembered as one of the seven founding members of the *Homnetmen*—the great

During a pilgrimage to Jerusalem on Easter week, 1986, Archbishop Mesrob Ashjian was one of the 12 selected for the traditional "Washing of the feet" service on Maundy Thursday'. Patriarch Yeghishhe Derderian officiated and is wearing the crown of one of the great Patriarchs, Krikor the Chainbearer. Archbishop Ashjian sent messages of condolence to His Holiness Vazken I and to the Jerusalem Brotherhood.

Patriarch Shnorh Kaloustian

This photo of Patriarch Shnorh Kaloustian was taken in New Jersey at the home of Vahakn and Hasmig Hovhannian immediately before he left for Etchmiadzin.

(Continued from page 1)

passed away in his sleep late that evening. Archbishop Mesrob Ashjian directed all Prelacy clergy throughout the U.S. and Canada to conduct Solemn Requiem Services for the soul of the late Patriarch and sent a message of condolence to Catholicos Vazken I.

Born in 1913 in Yozgat Eylil village, the late patriarch was one of the last Armenians to leave Western Armenia, traveling first to Talas, and then to Jerusalem, where he entered the Seminary. He was ordained an abbot in 1935 and assumed many monastical positions, including serving as leader of an Armenian parish in the United States from 1948 to 1956 before being ordained Archbishop in 1955. He was elected Patriarch in 1961.

During his tenure, His Beatitude was known for significant cultural and spiritual achievements. He visited Eastern Anatolia on more than one occasion, most recently in 1989, and was a consistent defender of Armenian identity and the Armenian architectural heritage in the region.

His Beatitude visited the Cilician See in Antelias in 1974 as a guest of the late Catholicos Khoren I. He was in the United States last month at which time he visited various communities.

Book Review

Leslie A. Davis. The Slaughterhouse Province; An American Diplomat's Report on the Armenian Genocide, 1915-1917. Edited with an Introduction

Reviewed by Pierre Papazian

Despite the overwhelming documentary evidence that exists in governmental and private archives both in the United States and in Europe, the Turks and their apologists for seventy-five years have been denying the fact that during World War I the Turkish government attempted to exterminate the Armenian population of Anatolia. Some of the documentation is readily available to researchers while some requires more time and effort to seek out and uncover. Despite the existence of voluminous archives relating to the Great Massacre of World War I, Armenians themselves have not begun to fully exploit the availability of these documents to create a body of work that would definitively refute the denials. The tendency among Armenians, when they are pressed for documentation, is to refer to the works of Ambassador Henry Morgenthau or Arnold Toynbee. Unfortunately, Armenian academics, writers and researchers are not contributing very much to the creation of a body of literature on the Genocide. Non-Armenians often make better use of the available documentation than the Armenians themselves.

A case in point is Susan K. Blair, a writer, editor, and researcher who has devoted more than a decade to the study of the fate of the Armenians of Anatolia during and after World War I. Through her persistent, investigative skill, Ms. Blair has been able to uncover a profusion of documentation attesting to the facts of the Turkish genocide of the Armenians. One such document is "The Slaughterhouse Province," U.S. Consul Leslie A. Davis's report on the deportation of the Armenians by the Turks.

Davis was the American consul stationed in Harput (Kharpet) from 1915 to 1917. During this time, he was witness to the Ottoman government's attempt to annihilate the Armenian population of Turkey. The title of the book comes from Davis's own dispatch to U.S. Ambassador Henry Morgenthau dated September 7, 1915, in which he wrote, "This may well be called the Slaughterhouse Vilayet" [province] of Turkey, for it appears that exiles from all directions have come this far safely only to be massacred in some part of this Vilayet."

Davis's report was written in 1918 at the request of the Director of the U.S. Consular Service, Wilbur J. Carr. It is a very candid and forthright account of the inefable, inhuman savagery that took place in and around Harput and Mezreh (Mamuret-ul-Aziz) while Davis was consul there. He was an excellent observer with an extraordinary memory as the facts recorded in the report reveal.

In addition to the report itself, six dispatches to the American Ambassador in Constantinople (Morgenthau) are included in the first of the appendices of the book. Appendix E contains eleven photographs of victims of the massacres taken by Consul Davis himself. Unlike the report, the photographs were not in the National Archives, but in the possession of an elderly couple who had served in the Near East relief effort in Harput. The discovery of the photographs was completely fortuitous, but its story is a tribute to the persistence of Susan Blair in tracking down relevant materials.

Ms. Blair's introduction provides the reader with the necessary background to understand Davis's report and its implications. In addition to biographical information about Leslie Davis, the introduction describes the political and social situation in Turkey at the time as well as the historical and cultural context. Included in

the introduction is an interesting account of Ms. Blair's own experiences in conducting her research for relevant documents and materials. It is obvious that she is an expert in the detection and discovery of documentation.

As I read the Consul's report, I had a feeling of *deja vu*. Certain personal names and place names were familiar to me. I had previous knowledge in detail of some of the actions of the Turks and the Kurds, the plight of the Armenians, the brutal and tragic results of the massacres. Then I realized that my familiarity with certain aspects of the report came from my mother who is a survivor of the Armenian massacres of World War I, and who had been in the very area to which Davis had been posted.

At times as I read the report, the description of people and events had an almost chilling effect on me, as if I had had the experiences myself, so vivid are my mother's recollections in my own mind. Most of the facts in the report were, however, totally new to me, such as the fact that a lot of Armenians in the Harput area were entitled to protection as Americans. These were mainly women and children whose husbands and fathers had gone to the United States and had become naturalized citizens. Indeed, some of the children in the area had actually been born in the U.S. and had been sent back to Turkey!

To avoid the wrath (and other consequences) of the Turkish authorities, these women did not reveal their own or their husbands' American citizenship. Not that U.S. citizenship afforded much protection since the Turkish government did not recognize any change of citizenship by an Ottoman subject. Consul Davis was able to save some Armenians because they were entitled to the protection of the American government, but many other such Armenians went to their death because of the capricious attitude of Turkish authorities toward the law and toward international agreements.

Davis's report constitutes irrefutable proof that the goal of the Ottoman Turkish government was the total annihilation of its Armenian subjects. The evidence that Davis gathered, the facts that he was able to compile, and his presence on the spot are all solid proof of the ultimate objective of the Turkish authorities in World War I regarding the Armenians. It is no wonder that Davis was compelled to write, "I do not believe that there has ever been a massacre in the history of the world as general and thorough as that which is now being perpetrated in this region or that a more fiendish, diabolical scheme has ever been conceived by the mind of man."

The discovery and publication of this report, with its collateral material, is an important event, and Susan Blair should be congratulated for her work. This book is a welcome addition to the corroborative literature on the Armenian Massacres of 1915. It is required reading for all who are interested in truth and justice, especially in light of the continual barrage of disinformation created by the Turks in their attempt to whitewash their international image.

The Slaughterhouse Province

is available at the Prelacy Bookstore.

— See Page 7 —

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԿԱՌՈՂԻԿՈՍԻ
ՀՈՎՈՒՆԱԳՆԱԿԱՆ
ԱՆՂՈՐԱՆԻԿ
ԱՅՅԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ԻՐԱՆԱՀԱՅՈՒԹԻՒՆ
 (3-20 Յուլիուս, 1990)

His Holiness Karekin II addressing a group of students in New Julfa, Iran, during his recent pontifical visit to that country. This was the Catholics' first visit to Iran since assuming office in 1977 and the first pontifical visit since 1973. In New Julfa 1,600 young people welcomed him with great enthusiasm. He later met with teachers and gave a brief lecture about the meaning and methods of teaching.

1990 տարուան սկիզբը, Սեֆի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան առաջին սեֆի դէպքը եւ նշանակալից իրադարձութիւնը եղաւ Կիլիկիեան Ս. Աթոռի գահակալ՝ Ե.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի Հովտապետական այցելութիւնը Ի Պարսաստան: Տասնհրկուսուորիներու իր Կաթողիկոսութեան շրջանին, առաջին անգամն էր որ Վեհափառ Հայրապետը, ընդատանջելով իրանահայ երեք թեմերու շրջաններն, կ'այցելէր Պարսկաստան, ըլլալու համար իր հաւատացեալ ժողովուրդին հետ եւ Ս. Մննդեան տօնն ալ կատարելու իրանահայութեան կեանքի ծաղիկն մէջ:

Յունտար 3-ին Վեհափառը Կիպրոսի վրայով մեկնեցաւ թեհզրան «Iran Air» օդանավառակին ընկերութեամբ: Իրեն կ'ընկերանային Կիպրոսի թեմի Կաթողիկոսական փոխանորդը՝ Գեղոյ, Տ. Նիկի՛Մ. Վրդ. Սանճիկեան եւ Կիրակոսեան ղարդոցներու վարիչ տնօրէն՝ Գեղոյ, Տ. Սեդուհ Մ. Վրդ. Սարգիսեան:

ՃԱՄԱՆՈՒԿ

Երեկեայն ժամը 4:30-ին Վեհափառ Հայրապետը ժամանեց թեհզրանի «Սեհա-րապատ» միջնադարային օդակայանը, ուր օդանավն էջքին, դիմաւորուեցաւ երեք թեմերու առաջնորդներուն՝ Գեղոյ, Տ. Արտակ Արք. Սանուկեանի (թեհզրանի թեմ), Գեղոյ, Տ. Կորիւն Արք. Պայեանի (Իրանահայկապատանի թեմ), Արժա-նապատի, Տ. Բաղդատ Աւ. Բէնյ. Սեղեռնեան (Ասորկապատանի թեմ), եւ Իրանեան Իսլամական Հանրապետութեան Պոր-լըզըրաբանի երկու հայ ներկայացուցիչներուն՝ Մեքիթ Պրն. Վարդան Վարդանեանի եւ Պրն. Արտաւազը Բաղդամեանի եւ երեք թեմական Պորհուրդներու ներկայացուցիչներուն կողմէ: Հայկական աւանդութեան համաձայն՝ Վեհափառը օրհնեց հացն ու աղը, որոնք իրեն մատուցուեցան հայկական տարազ հազար երկու արջնակներու կողմէ:

Ա.

ԿԱՆՈՆԱԿԱՆ ԱՂՈՒԲ
ՔԵՀՐԱՆԻ Ս. ՍԱՐԳԻՍ
ՄԱՅՐ ԵՎԵՂԵՅԻՍ ԵՂՁ

Օրակայանէն Վեհափառը պետութեան կողմէ իրեն որդամարտուած ինքնաշարժով եւ ոստիկանական պատուոյ առաջնորդութեամբ՝ Կողմերեցաւ Ս. Սարգիս Մայր եկեղեցի, ուր հազարաւոր ժողովուրդ կը սպասէր իր Հայրապետի ժամանման: Ժամանակի յատուկ կանոնական արժեքը կատարուեցաւ, որուն աւարտին, թեհզրանի հայոց Առաջնորդ՝ Արտակ Արք. Սանուկեան չեմո խօսքերով յանուն Ժողովուրդին՝ բարի գաղտնա մտղեաց Վեհափառ Հայրապետին ըսելով. «Երկու ասանէ է վեր կը սպասէինք մեր վեհափառի հովտապետական այցելուութեան: Այսօր անհունօրէն ուրախ ենք որ ինք մեր մէջ է եւ պիտի լսենք իր անդրանիկ խօսքը»:

Վեհափառ Հայրապետը, խորապէս յուզուած սիրոյ եւ յարգանքի այս սիրապէր արտայայտութիւններէն, փառք տուաւ Աստուծոյ որ իրեն շնորհեց այս գեղեցիկ եւ հորեկեց առիթը իրանահայ իր սիրեցեալ ժողովուրդին հետ ըլլալու:

«Իրանահայութիւնը — ըսաւ ան — հոգիս մէջ տեղ ունի, ոչ պատճառակաւ Իմաստով միայն, այլ անձնական աստուծոյ, որովհետեւ ան ինձի մասին ծանօթ ժողովուրդ է՝ իր եկեղեցիէն եւ աւանդութեան ամբողջ կառուած»: Պատեցաւ նաեւ աշխարհի մէջ կրօնական վերազարթեցի երեսօթի մասին եւ անդրադարձաւ իր այցելութեան Ի Ս. էջքիտանին եւ Ի Սայր Հայաստան: Կիչ ուղղեց ժողովուրդին միտքեան եւ նորիցեւ սրտով եւ գգա-ցումներով միշտ կատարած մնալ Հայաստանը: Իր շնորհակալութիւններն ու

գնահատանքը յայտնեց պետութեան վերաբերման համար հանդէպ հայութեան, եւ կիչ ուղղեց ժողովուրդին հաւատարմ կեցուածքով արտայայտելու իր սէրն ու կատուածութիւնը հանդէպ իրանեան հայրենիքին:

Ապա բարձրացաւ Առաջնորդարան, ուր պաշտօնական մարմիններու անդամներ ներկայացան իրեն արհամարիր եւ բարի բալտեան:

Երեկոյեան Վեհափառը իրեն յառկացուած բնակարանին մէջ ընթրիւք ունեցաւ երեք թեմերու ներկայացուցիչներուն եւ թեմական Պորհուրդներու անդամներուն հետ միասին:

ԱՅՅԵԼՈՒԹԻՒՆ ՔԵՀՐԱՆԻ
ՀԱՅՄԱՅՆԱԿ ԵՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

Հայրապետական այցելութեան առաջին իսկ օրերուն, Վեհափառը առիթներ ունեցաւ ժողովուրդական խանութուն հետ ըլլալու, այսպէս շրջաններու մէջ.

1. Իր ժամանակին յաջորդ օրը, 4 Յունիսը, Հինգշաբթի կէսօրէ ետք այցելեց «Աստուծ» (Ջարճէ-Վահիտի) անուան սակ ծանօթ եւ հայաստան շրջանը, որուն ընթացիկութեան մեծ մասը աշխատարդ գտակարգին կը պատկանի: Աւելի քան տասը հազար ժողովուրդը բուռն խանդավառութեամբ ընդունեց իր Հորեանը Հայրը: Հակառակ սեղացող անձրեւին, բազմահազար ժողովուրդի շարժումն մէջէն քակելով մուտք գործեց Ս. Քարդմանչաց եկեղեցի, ուր տեղի ունեցաւ երեկոյեան ժամերգութիւն:

2. Երկուշաբթի 8 Յունուարին, երեկոյեան ժամը 4:30-ին, Վեհափառը այցելեց թեհզրան քաղաքի երրորդ հայահած շրջաններէն մէկը՝ «Սաղապապապա» անուանով ճանչցուած (Հայէջթիէ), ուր գարձեալ հազարաւոր հաւատացեալներ սիրապէր վերաբերումով ողջունեցին զինք: Երեկոյեան ժամերգութիւն կատարուեցաւ Սրբոց Վարդանանց եկեղեցւոյ մէջ, որմէ ետք Վեհափառը իր խօսքին մէջ փառք տուաւ Աստուծոյ որ այսպէս չէն եւ բարձրամարդը կը գտնէր այս շրջանը:

ՅԱՐԱՐԱՆԲ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՉՈՂԵՐՈՒՆ

Անցնող տարիներուն, երբ պարտաւորուած պատերազմը տեղի ունեցաւ Իրանի եւ Իրաքի միջև, իրանցի հայ գինորները իրենց պարտականութեան կատարման ճամբուն վրայ կորսնցորդին իրենց կեանքերը: Անոնց յիշատակը խոր

յարգանքով կը պահուի թէ՛ կառավարութեան եւ թէ՛ հայ համայնքին կողմէ: Վեհափառը իր հայրական սէրը արտայայտեց այս առիթով: Նախ ճարտարի իրիկունը պատարագէն ետք եւ իրան ընթրիւքին առաջ, պարտք համարեց այցելել հայ ընտանիքի մը, որ իր գաւառը կորսնցուցած էր պատերազմի ընթացքին:

Այցելութիւնը նկատեց խորհրդանշական արարք մը, իր հոգեկան զօրակցութիւնը յայտնելու համար բոլոր այն հայ ընտանիքներուն, որոնք գաւակներ կորսնցուցած էին պատերազմի ընթացքին: Իր միջիթաղանակ խօսքը ուղղեց բոլոր ընտանիքներու անդամներուն:

Մուռնդին յաջորդ օրը, Մեհեղեցին, ընկերակցութեամբ Արտակ եւ Կորիւն Արքապետներուն, այցելեց «Նոր Բուրաստան» գերեզմանատանը եւ այնտեղ թաղաներու շիրիմներուն առջև նախագահեց Հոգեհանգստեան արարողութեան: Յատուկ խօսք ուղղեց հարիւրաւոր ներկաներուն, որոնց մէջ էին յատկապէս նահատակ գինորներու ծնունդերը:

Բ.

ՀՈՎՈՒՆԱԳՆԱԿԱՆ ԱՅՅԵԼՈՒԹԻՒՆ
ԻՐԱՆԱՀԱՅՈՒՍՏԱՆԻ ՔԵՄՈՒՆ,
(ՆՈՐ-ՋՈՐՂԱ. ԻՍՓԱՀԱՆ)

Ե.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի այցելութեան երկրորդ հանդիպումը եղաւ Նոր-Ջուրդ, ուր հազարաւոր ժողովուրդը իրանահայկապատանի թեմի կեդրոնը: Յունտար 9-ին, տասուտուն, ընկերակցութեամբ Արտակ եւ Կորիւն Արքապետներուն, Նիկի՛Մ. Սեդուհ Մ. Վարդանեանի, թեհզրանի եւ Իրանահայկապատանի թեմական Պորհուրդներու եւ Ընդունաներկան Յանձնախումբերու ներկայացուցիչներուն, հինգ ինքնաշարժներու թափօրով մը ուղեւորուեցաւ զէպի Իսթան:

Կէսօրէ ետք ժամը 2:30-ին ժամանեց Նոր-Ջուրդ, ուր հազարաւոր ժողովուրդը եւ զարդացալիս աշակերտներ անձկուութեամբ կը սպասէին իր գալուտը: «Մէլեյոան» կոչուած հրապարակի վրայ կանգ առնելով, քահանայից եւ զարաց զատով եւ երգչախումբի անդամներով, շարկաններու երգեցողութեամբ, քաղեց ժողովուրդէ շարքերու մէջէն Ս. Ամենափրկչեան վանքը: «Կեցեց մեր Վեհափառը» բացազանցութիւններով եւ գերազույց աստիճանի խանդակատու-

թեամբ, ժողովուրդը հետեցաւ Վեհափառին եւ խնդուեցաւ Ս. Ամենափրկչեան վանքի Մայր Տաճարի եւ շրջակային մէջ: Ժողովուրդին մէկ մասը անձամբ ծանօթ էր Վեհափառին, որպէս իր նախկին Առաջնորդը եւ տեսակ մը կարտով կը սպասէր անոր ժամանակը:

Մայր տաճարին մէջ կատարուեցաւ գահաբանական արժեք, իր ժամանակին առիթով: Ապա ան առաջնորդութեան շրջակային մէջ կանգնած Ապրիլեան Սեֆի Եղնիկ Նահատակներուն Յուշարձանին առջև: Այստեղ, Կորիւն Արք. Պայեան անձնապէս, յանուն թեմական եւ Իրանական Պորհուրդներուն, թեմի բոլոր շրջաններու մարմիններուն եւ համայն հաւատացեալ ժողովուրդին՝ բարի գալուտեան յերմ եւ խանդակ խօսք մը արտասանեց, վեր առնելով այս այցելութեան բացառիկ նշանակութիւնը: Ապա հրահրեց Վեհափառ Հայրապետը, իր առաջին խօսքը ուղղելու հաւատացեալներու քաղութիւնին:

Ջգալիօրէն Վեհափառը յուզուած էր ժողովուրդին այս սիրապէր ընդունելու լինելէ: Իր խօսքի սկիզբը ըսաւ. «Ջգալիտ ինչպէս խօսիմ ձեզ այս պատճառան պահով. որպէս Կաթողիկոս՝ թէ՛ որպէս ձեր նախկին Առաջնորդը: Այս արթագան վայրին մէջ, ուր անցեալը եւ ներկան իրար հետ են միաձուլուած, ես կը խորհիմ որ ինձմէ անկե՛ս՝ այս վանքը կերտող եւ արքեպեպոս մեր հայրենի են որ կը խօսին մեզի: Լուսաւորութեան կերտելու երգէն է այս վանքը եւ զուք բախտաւոր պէտք է զգաք, որ այսպիսի ներշնչութեան մը ունեց ձեր կեանքին մէջ: Բայց պէ՛տք է գործանք անցնալով: Հարկ է որ թափ տաք ստեղծարարական լինարարական աշխատանքներուն, որպէս զի ոչ թէ միայն պահէք անցեալի ժառանգութիւնը, այլ գայն առաւել եւս ճոխացնէք եւ արժեւորէք ձեր ներկայի իրադարձումներով եւ ստեղծարարական վկայութիւններով»:

Ս. ՊԱՏԱՐԱՐ ԵՒ ԳԼՈՒԾ

Ուրբաթ, 12 Յունուարին, ժողովուրդը դարձեալ խանուած էր Ս. Ամենափրկչեան վանքին Մայր Տաճարին եւ քակին մէջ: Եկած էր արթակից քառասուրու իր հորեան հօր, որ օրուան պատարագին էր, եւ լսելու անոր պատարագը:

Ժամը 10:30-ին, Վեհափառ Հայրապետը շքեղ գեղատաւարումներով եւ երկու ծայրագայն վարդապետներուն արջնիթաքակալութեամբ, թափօրով վանքի քահիւնէն առաջնորդուեցաւ Ս. Նիկիցի եւ խորան բարձրացաւ, որուն ներքեւ կը գտնուէին վանքի հիմնադիր Պաշտօնարկուրդը: Կեանքաբեկի եւ Մայր Տաճարի կատուրդը՝ Գալիթ Արք. Ի արթագան շիրմները: Պատարագը երգուեցաւ բազմաձայն, Մայր Տաճարի երգչախումբին կողմէ, զեկակարութեամբ Վրէժ Միկեանի:

Վեհափառը իր քարոզին մէջ սեղմ բառերով եւ յստակ բացատրութիւններով խօսեցաւ Կրիստոսի Մարքեղութեան խորհուրդի մասին, յայտնելով որ այս խորհուրդը չի կրնար բացատրուիլ ոեւէ մարդկային մտածումով: Անոր բացատրութեան բանալին կարելի է գտնել միայն սիրոյ մէջ: Մարդուն հանդէպ Աստուծոյ սէրն էր որ պատճառ եղաւ անոր մարդանալուն, որպէս զի մարդուն պէն ըլլալով, մարդուն հետ ըլլալով, ցոյց տար անոր ճշմարիտ ուղին, որով մարդը կարենար հասնիլ երջանկութեան: «Սեպի կը մնայ ընդատանջել Աստուծոյ այս անձնանալի խոնարհութեան, հետեւելով սիրոյ ճանապարհին, որովհետեւ իրարու հանդէպ սիրոյ եւ եղբայրութեան գզացումն է ծնունդը կ'առնեն խաղաղութիւնը, հաճութիւնը եւ երջանկութիւնը»:

Քաղաքի աւարտին, Նիկի՛Մ. Վրդ. Սանճիկեան կարգաց Վեհափառ Հայրապետին Կոնդակը, որով Նորին Սրբու-

His Holiness arrives in New Julfa, Iran, for a visit with the Armenian community. Thousands of people from New Julfa and from the communities of Shiraz, Ahvaz, Peris, and Shahrshahr welcomed him. His Holiness was accompanied by Archbishops Ardash Manouqian, Prelate of Iran, and Archbishop Gorun Babian, Prelate of the Diocese of Iran and India. In each community His Holiness made special effort to meet with young adults and school children. He also made a concerted effort to meet with parents of soldiers who were killed in battle during the Iran-Iraq war.

Թիւնը Սրբաբնում տխուրս եւ պատիւ կը շնորհէր թեմի ժրջան առաջնորդին՝ Կորին Ագբ. Պապեանին:

Սրբազանը կարճ խօսքով մը իր ջերմ շնորհակալութիւնները յայտնեց Վեհափառ Հայրապետին խոստանալով անոր որ այս պատիւն ու շնորհը պիտի արժեքնէր առանձն ծառայութեամբ իր սիրեցեակ ժողովուրդին:

ՊԱՏՐԱՍՏԱՆՈՒՄ ԹԵՆՐԱՆԻ ԹԵՄԻ ՉԵՏ ՊԱՏՐԱՍՏԱՆՈՒՄ ԱՆՆՈՒՅԻՆ ԶԵՏ

15 Յունուար, կէսօրէ ետք, ժամը 4-ին, Վեհափառը երկու ժամ տեսուրդեցեամբ Հանրապետ մը ունեցաւ թե՛նքին թեմի Գեղարքայ Օրինգուրի մարմինը երող Պատ-ժամաւարական ժողովի անդամներուն հետ, որոնք կը ներկայացնէին ոչ միայն թե՛նքան քաղաքը, այլ նաեւ թեմի շրջանները:

Վեհափառը հայրական սիրով եւ խոր գնահատանքով ողջունեց բոլոր ժողովուրդականները, որոնք պատրաստակամութիւն յայտնեցին կատարելու ժողովուրդին կողմէ իրենց վստահուած կենտրոնական պարտականութիւնները: Ապա, ամփոփ բայց ամբողջական պատկեր մը տուաւ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան կենսոցին եւ գործունեութեան մասին, կրօնական, մշակութային, Ընկերային եւ ազգային ծառայութեան քննադատանքներուն մէջ: Կայծորէ անդրադարձաւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութեան եւ Սեօի Տանն Կիլիկիոյ փոխապագեւորութեանց: Շեշտեց այն նոր ոգին որ վերջէն տարիներուն եղած էր միջէ ոյժը այս յարգեցողութեանց մէջ եւ որ իրեն զմեռաւոր միջէ ոյժ ունի փոխադարձ սիրոյ եւ հասարակաց տեղիքի նախաձեռնութեամբ: Պարտաւիր շնորհակալութիւնները — Զօրացնել Հայց. Եկեղեցւոյ միութիւնը գործնականացէալ եւ դիմակալել Հայաստանի եւ Ղարաբաղի եւ ամբողջ պիւրեղի մէջ հայութեան համար ստեղծուած նոր կացութիւնները եւ պայմանները, միասնական ջանքերով եւ ի խնդր մէկ եկեղեցւոյ, մէկ ազգի եւ մէկ ազգայնի բարեբն:

ՀԱՆՆԻՊՈՒՄ ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆԻ ԹԵՄԻՆ ՆԵՐՊԱՅԱՑԱՅՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒՆ ԶԵՏ

Վեհափառ Հայրապետին փառաքել եղած էր քննադատելն իր Հովուապետական անդրանիկ այցելութեան շրջագծին մէջ երթալ թափուրդին, Ատրպայական թեմի սահմաններուն մէջ, յատկապէս ի թափուրդ եւ յԱրմիա (Իրգայն): Բայց Ատրպայական իրաւ ձեռնարկին եղանակը, Վեհափառ Հօր այցելութեան ծրարքի խնդրուած ըլլալը եւ յոգնութիւնը ինչպէս նաեւ իր ատողութեան հանգչպ անհրաժեշտ գերակարգութիւնը պատճառ եղան որ Հեղուրդեան կատարել իր իրզը, որ միանգամայն խոր ցանկութիւն էր Ատրպայական թեմի ազգային-

եկեղեցական իշխանութեան եւ հաստացեալ ժողովուրդին:

Առաջնորդական սեղապահ՝ Արժանապարհ Տ. Բազադա Աւ. Բնչ. Սեւքոնեան եւ Քարբեղն ու Սլոբիլայէն աշխարհական ներկայացուցիչներ թե՛նքան եկան եւ վերջին շորս օրերու Ընթացքին հանդիպումներ ունեցան Վեհափառ Հօր հետ, արտայայտեցին իրենց սիրն ու յարգանքը եւ մասնակցեցան թե՛նքանի մէջ բոլոր պայտօնական ձեռնարկներուն:

Քարբեղն Բ. Կաթողիկոս երկու արիթներով խորհրդակցական հանդիպումներ ունեցաւ անոնց հետ, ծովն տեղեկացաւ անոնց թեմական գործունէութեան այսպէս անհրաժեշտ արտադրանքներուն: Յատուկ ուշադրութեան արժանաց զարձաւ Ս. Քարբէ եւ Ս. Ստեփանոս նախակայ վանքերու եւ ուխտակայրերու, ինչպէս նաեւ Մործորի եկեղեցւոյ նորոգութեան եւ բարեկարգ պահպանման հարցը: Վերջինը՝ Մործորի եկեղեցին՝ ամբողջակէս վերանորոգուած էր սեփական աշխատանքով եւ միջոցներով ճարտարապետ վարուած Առաքեանի, որ այս երախտարժան գործը կատարած էր ի յիշատակ իր պատուական ծնողաց: Պրն. Առաքեան անձամբ ներկայ եղաւ խորհրդակցութեանց իրեն ժամանակն արձակելու եւ որպէս նախաձեռնիչը ազգային Վեհափառ Հայրապետը նախ շնորհակալութեամբ, գնահատեց իրենց ի գործ գրած ճիշդիւր եւ խոստացաւ այս հարցը յանձնել ուշադրութեամբ իրանհայ բոլոր թեմերուն, ինչպէս նաեւ արտասահմանի հայութեան եւ այս հարցերուն նկատմամբ մասնաւոր հետաքրքրութիւն ունեցող կազմակերպութեանը: «Այս վանքերը եւ եկեղեցիները — ըսաւ ան — ոչ միայն պատմական յուշարձաններ են եւ արուեստի սքանչելի գործեր, այլ նաեւ ու մանաւանդ հազարաւոր հաստատութիւններու համար ուխտաբանացութեան կենտրոններ են: Անոնք աղբիւր մըն են հոգեւոր կենսոցի գործածման մեր ժողովուրդին համար»:

ՄԻՋ-ԹԵՄԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Յունուար 13-ի առաւօտեան ժամը 10-ին, Վեհափառը նախագահեց խորհրդակցական ժողովի մը, որուն մասնակցեցան իրանահայ երեք թեմերը, իրենց Առաջնորդները, թեմական Խորհուրդներու ատենապետներով եւ այլ ներկայացուցիչներով: Պրն. Քաթող Օսեանեան որպէս անդամ Սեօի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Ազգային Կեդրեան կան վարչութեան, մասնակից եղաւ տղայ ժողովին:

Թեմակալ Առաջնորդները, աշխարհական ներկայացուցիչներով շատ ամփոփ խօսքերով տուին իրենց գեկեղեցիները իրենց թեմերու կարեւոր գործունէութեանց եւ գլխաւոր հարցերու մասին:

Ժողովական նիստի տեղատուական այս բաժնին հետեւեցաւ Ընդհանուր խօսակցութեանը, որ կեդրոնացաւ հարկն երկու անմիջականօրէն անհրաժեշտ հարցերու վրայ:

Վեհափառը կանխորոշեց, աշխարհական ներկայացուցիչներու պատրաստութեան հոգեւորականներու պատրաստութեան կարեւոր շտապ մեծ է: Անփոխարին Պարեկեանը քննադատելէն այս մարդին մէջ մեծ բարեբն կ'ընծայէ իրանահայութեան, բայց կարեւոր կայ նաեւ տեւուելի վրայ հոգեւորականներու պատրաստութեան գործին լծուելու: Շեշտուեցաւ այն գաղափարը որ Նոր Զուգայի Ս. Ամենափրկչեան վանքը ունի բոլոր հնարաւորութիւնները նման աշխատանքի մը համար եւ հարկ է որ գործնական միջոցներ ձեռք առնուին, տարիներու Ընթացքին արտայայտուած փառաքին Ընթացք տալու համար:

Ս. Քարբէի, Ս. Ստեփանոս նախաձեռնութեամբ իրանահայ շրջանի մէջ գտնուող այլ պատմական եկեղեցիներու, վանքերու եւ սրբատեղիների վերանորոգութեան եւ բարեկարգ պահպանման հարցը: Ատրպայական պահպանման հարցը: Վերջացաւ յիշեցնել Քարբեի մէջ իր սահմանակալ միջոցներով եւ կարեւորութեան ներքոյ առանձին ի վիճակի չէ այս կարեւոր ամբողջական գոհացում

His Holiness praying in front of stones brought from Armenia. The Catholics celebrated Divine Liturgy in the Cathedral where 4,000 people listened to his sermon. He also visited the Ararat Youth Center which was built during the time he was the prelate of the New Julfa-Isfahan diocese. More than one thousand young people are now members of the center.

ՎԵՐԱՆՈՐԾ ԱՆՔԻՆՈՍ

Սրբ-թեմական Յանձնարար մը արգէն գոյութիւն ունի այս նպատակին համար: Վեհափառը թեյարդեց որ երեք թեմական իշխանութիւնները միասնական ջանքերով վերաշինուածընեն այդ Յանձնարարները գործունէութիւնը եւ պատրաստել տան անիջական գործերու անհրաժեշտութիւնը ցոյց տալու ժամանակառակ ամբողջական տեղեկաբեր մը, ըստ այնմ ծրագրելու պարտն ու պատրաստը: Խոստացաւ իր վերադառնալ կարելին ի գործ դնել, բարոք պահպանութեան եւ հոգածութեան համար պատմական, հոգեւոր այս կեդրոններուն, որոնք նաեւ մեծ արժէք ունին հայ ազգի ճարտարապետական, քանդակագործական արուեստի սեսակէսին:

19 Յունուարի գիշերը ժամը 11-ին, ան ժամանեց Ս. Սարգիս Սարց Եկեղեցին, ուր անակնկալ եւ յուզիչ ազդուած ունեցաւ տեմերու հազարաւոր հաստատացեալներ, գիշերուան այդ ուշ ժամին համախորտած եկեղեցւոյ կամարներուն ներքեւ եւ շրջափակին մէջ: Եկած էին ողջերթ մարմերու իրեն: Եկեղեցւոյ մէջ ճանապարհորդութեան յատուկ արթը մատուցուեցաւ: Կորին Ագբ. յանուն իրանահայութեան, խօսք արտասանեց եւ խոր երախտաբանութիւն յայտնեց Վեհափառ Հօր իր շնորհարեց այցելութեան համար, որ վստահացար մեծ ազդեցութիւն պիտի գործէր համայն իրանահայութեան կենսոցի յառաջկալ Ընթացքին վրայ:

Քարբեղն Բ. Կաթողիկոս յայտնապէս գազարած էր ժողովուրդին սիրոյ այս արտայայտութեանը, որ Հայց. Եկեղեցւոյ հանդէպ կարուածութեան պերճախօս վկայութիւն մըն էր: Յուզումը աչքերուն մէջ կ'արտացոլար: Յորդորեց իր սիրեցեակ ժողովուրդը, որ շարունակէ այսպէս իր հաստատարութիւնը ամուրի եւ անասան պահելու հաստատարութիւն՝ քրիստոնէական հաւատքին, հաստատարութիւն՝ Հայց. Եկեղեցւոյ, հաստատարութիւն՝ հայ ազգին, հաստատարութիւն՝ հայրը եւ մշակութիւն հանդէպ: Յաւելի մեզ, Տէ՛ր Ամենակալ, գհաստ, գոյոյ, գէջր եւ գանձեալն գործն առաքելուութեան՝ բարեւոր արտասանեց, գանձեց առնելով երեկուտեան ժամերութեան ազգեցն, որպէս եղանակցութիւն:

Ստղծեց որ Իրանը ծաղկի եւ բարգաւաճի խաղաղութեան եւ յատաչգրութեան ճարտուն վրայ եւ իրանահայ ժողովուրդը շարունակէ իր բարատր կենսոցը միշտ յիմարար գործունէութեամբ յայտնելով իր օրինակելի ժամանակագրութիւնը իրանեան հայրենիքի գարուցանած գնացքին: Կէս գիշերին, իր օրհնութիւնը սույլ ետք հաստատացեալ ժողովուրդին, ինքնաշարժերու, թափօրով մեկնեցաւ «Սեհնութապատ» օջակայանը: Թեմերու ներկայացուցիչներ ընկերացան իրեն եւ պատուով պահէին մէջ բարի ճանապարհ մարդեցին իրեն սիրեցեակ հարապարհ: Ժամը 1:20-ին Վեհափառը օջանաբարձրացաւ եւ մեկնեցաւ Կիպոս:

Karekin II To Visit United States in May

His Holiness Karekin II, Catholics of the Great House of Cilicia, will visit the United States, and is scheduled to arrive in New York City on May 17.

His Holiness will visit parishes in the United States and Canada. During his pontifical visit the Catholics will consecrate three new churches: St. Sarkis Church in New York; Souyp Asdvadzadin in Toronto and All Saints Church in Chicago.

A steering committee, headed by Mr. Michael Haratunian, has been formed to oversee the visit.

25th Anniversary

(Continued from page 2)

ple, a task that is difficult for me to characterize, but we all can agree that we expect our priests to be everything to everyone: teacher, counselor, performer of religious duties, etc.

With him I am sure Yeretzigian has also the tremendous responsibility not only in providing support to Der Hayr but to be his co-worker in many areas.

For all that and more we express our love and gratitude to both. Thank you.

ԱՐՅԱԽԻ ՀԱՄԱՐ

ՀՆՈՑ ԱՌԱՆԴՈՅԹՈՎ

Ջարմանախ է, երբ վարպետն է գար- մանում: Ուրեմի, տեսածը գլուխ գործոց է, հրաջ է: Եւ դու, որ վարպետ չես, պար- տարը ես ենթարկուել նրա գարմանքին, ճանաչել հրաջը եւ գլուխ խոնարհել:

Ես անձամբ չէի ճանաչում քարագործ Վրդեան Բարսեյանին: Լսել էի, որ մի վարպետ Երեւանից եկել է Շուշի, տեսել Ղազանչեցոց եկեղեցին ու մնացել այստեղ: Ո՞վ է նա, որեւէ կապ ունի՞ Ղարապաղի հետ: Պարզուեց, որ նրա կապը խաչքարերի, յուշարձանների հետ է: Եկել է, տեսել, գարմացել ու նուիրուել:

Մի քանի տարի առաջ գնացի Շուշի՝ տեսնելու վարպետին ու նրա աշխատանքը: Ամէն ինչ կիսատ էր: Ղազանչեցոց եկեղեցու մէջ թափուած էին քարեր, ցե- մենա, քարտաշի գործիքներ, բայց ինչը տեսում չէի: Բարձունքի վրայ մրաբնակ ու հոյարտ կանգնած էր ինչորեքին, հոյարտ, քայց խոցուած: Չամբաստան գմբէթի շուրջը էարբ հրեշտակներ էին գլխատուած՝ ու քիստուած: Ամբնար անցնիւր էին, տարբիւր տրամաշարի գնդակների անցքեր: Հնարարը չէր եղել սպանել այդ հրաշքը, ասածն ստանալը չի մտածի մարմինը սպանելով, երբ մտա ին- զին անկաս է հասարակ մանկամացու մերի ծամար:

Այն ժամանակ ինձ սասցին, որ վար- պետը «կերեւե՛ր»՝ չես ինչ-որ հարցերով է գրաբար: Այստեղ եղալ դրանից եւս մէկ տարի յետո: Ասացին, որ միու- թեանական կուստուրալի սինիստրուլիան որոշման է սպասում՝ եկեղեցու գմբէթը տեղադրելու թոյլտուութեան հարցով: Տարակուսանք ապրեցի՝ ի՞նչ գործ ունի նա պաշտանական առեւտններում, քանի վարպետը պէտք է քարի հետ գործ ու- նենայ, ոչ թէ քար մարդկանց հետ: Ի վերջոյ, Վրդեան Բարսեյանին հան- դիպելի Առեւտնակերտում: Արդէն փակ էին Շուշի մտնող, դէպի իր կուրքը՝ Ղազանչեցոց եկեղեցին տանող ճամ- բաները: Ես նրան տուեցի վարդաբ ինձ հետաքրքրող հարցեր. ո՞վ է ինչը եւ ի՞նչն է նրան առիպել գալ ու նուիրուել Ղարապաղ յուշարձաններին:

Ես հարազաններին շատ չեմ հաստատել. — ասաց վարպետը, — բայց ճակատագրի բերումով գործուրուեցի Ղարապաղ: Ես չգիտեի էլ, թէ ինչ ասել է Ղարապաղը, պարզապէս լսել էի: Գալով ու տեսնելով այս հրաշք երկիրը, գարմանչեցի քարաքայ մի պահ՝ ինչպէ՞ս են բնութեան այսօրան շուշի պարզեւեղը բաժին հասել այսպիսի մի փոքրիկ հատուածի: Ենթե՛ք մտքով չէր անցնի, որ Ղարապաղ կոչուած հայոց այս երկրամասը այսօրան ձգող ու գերող սուլադուրութիւն կը թողնի ինձ վրայ: Առաջին օրը ինձ ուղեկցեցին Գանձասար: Հետուից նկատելով եկեղեցին, ի վիճակի չեմուտ յուզումներս գտալի: Մտածարով, դարձանչեցի արձանացայ՝ սա ի՞նչ ձեռք է, որ կարողացել է քարին այս աստիճան հասկալալի լեզու տալ:

Յաճորդ հրաշքը, որին վիճակուած էր նուիրելու իր տղանքների, իր ստեղծագործական ութ տարիները, Շուշուայ Ղազանչեցոց եկեղեցին էր: Եթէ Գանձասարի առջեւ քարացել էր քար- մանչեցի, այստեղ վշտի՛ց քարացաւ:

— Ես այնպէս գգացի, որ այդ օրը ոնց որ ճակատագրերն էր պտորտանել ինձ համար, — ասում է վ. Բարսեյանը, — դա 1981 թուականի Հոկտեմբերի 27-ն էր: Դարպասը փակ էր, խաչի քարերը՝ քանդակազարակ թափուած: Մտառիկապատ օր էր, թիւլ անձին էր մարում, եւ կաթիլները արտասուքի նման թափուած էին եկեղեցու պատնի վար: Ինձ բուռաց եկեղեցիի արտասուած է, եւ այդ վիճակի ծամար ես եմ մեղաւարդ:

Եկեղեցին արտասուում էր արդէն մի քանի սերունդների աչքի առջեւ: Բայց նրանք կարծում էին, թէ դրանք անձրեւի կաթիլներ են, ոչ թէ արցունքներ: Դա առաջինը տեսաւ Վրդեան Բարսեյանը եւ որոշեց սրբել այդ արցունքները, բուժել եկեղեցու վնասները, քանակ սերունդների մեղքերը: Բայց նախքան, այդ տեսնելը, թէ ով է Վրդեան Բարսեյանը, որ իրեն իրականը է վերապահում ձեռք գարկիլ սրբութիւններին:

1983-ից՝ տասնվեց տարեկանից, մեծ

եղբոր հետ կառուցում էր Հրազանի մեծ կամուրջը՝ կրեւանի փողոցում: Այստեղից էլ Ընդլի՛տ որոշուեց նրա կեանքի ուղին: Չտախեց քանակում, աւարտեց Երեւանի Խնդրասրկայ տեխնիկումի շինարարական բաժինը եւ, բանեց վարպետաց վարպետ- ների ուղին: Ահա նրա թողած հետքերը, Խորհրդային Հայաստանի 50-ամեակի կոթող, «Սայր Հայաստան» կոթող (վերականգնում), «Հրազան» մարզա- դաշտ, Երեւանի Գլխավոր պրոդուսյ, «Գուին», հիւպոնոց, Երեւնի յուշարձան, «Կինրոնի» թանգարան: Եւ երբ շատ վար- պետացաւ, գնաց վերականգնելու Գանձիկի հիթնաստական տաճարը: Այնտեղ քայլի այսպիսի ուղին, վարպետութեան այս- պիսի փորձը նրան իրականը վերապահե- ցին կանգնելու Ղազանչեցոց արտասուիդը եկեղեցու դէմ-յանդիման:

Նա գիտէ պաշտել ուրիշի ստեղծանքը, որովհետեւ ինձն էլ ստեղծող է: Բայց պատմութեան ձեռք գարկիւրաց առաջ պէտք է ձեռագրել, պէտք է ոգին լսարեւ, պէտք է ներշնչանքը հասցնել պոթիկան: Մուրճի ու հատիչի վարպետն այնքան նուիրուեց իր գործին, որ կուրքերին ձօնենայուց առաջ սկսեց գգիչ բանեցնել: Եւ Վրդեան Բարսեյանը այսպէս ծնարարեց:

Երբ առաջին անգամ տեսայ Ղազանչեցոց ժամն անիւր, Ողբ Լուսինարը եւ վշտացալ Հարածուած էր, որը, անուրի: Թառախ էր վարքի մեմն Սուրբ օջախ անցնալի: Ան շղարշ էր իջել կրամ, Մնացել էր անպալի: Օգնութիւն էր խնդրում, կարծէք, Անդրոնիքի յուսանաւու. կը մտնում՝ բ արդե՞ք մէկը, Մի կարող ծնի՞ հարուպաւա: Խոնարհում եմ ես ձեր առաջ, Ով վարպետներ գտալիք: Ի՛նչ երաշք է՛ք դու՛ք մեզ քողի՛, վառ յիշատակ անցնալի . . . :

Եւ երբուեց նոր կեանք տալ եկեղեցուն: Բայց կանխատեսել էր արգելքներն ու դժուարութիւնները: Պարզուեց որ՝ այդ Որովհետեւ երբ դրանք փակեցին նրա ճամբան, ոչ մի դէպքում չընկրկեց: Նախ թողեցին ու գնացին Երեւանից իր հետ եկած վարպետները, հասանաբար, նրանց չէր բաւարարում իր-թական վարձատրու- թիւնը:

«Այժմ, եկեղեցի, մնացինք ես եւ դու, — Բալզակի հերոսի նման գոչեց Վրդե- եան: Բայց ո՛չ, մենակ չընաց, նրան հետեւում էին լանդարտները: Ստուգե- ցին փաստաթղթերը եւ յայտնեցին՝ տողացի է պէտք, հայաստանցի վարպետը իրականը չունի այստեղ աշխատելու: Այդ հարցը մէկընդմիջու լուծելու համար Երեւանից մշտական դուրս է գրուել, եկել Ստեփանակերտում գրան- ցուել, որ տեղի վարպետ դառնայ: Եւ ստուակ են նրա բազմապարտք օրերը: Ոչ մի օր մազաչափ չի տատանուել, արգելք- ներից չի յուսահատուել, չի դաւաճանել իր նուրբանքը, իր գաղտնաբարն: Ի՞նչ է վիճակում է եղել Ղազանչեցոց եկեղեցին եւ ի՛նչ աշխատանքներ է կատարել նրա վրայ:

— Ղազանչեցոց եկեղեցին շատ վնաս- ւած էր, — ասում է վ. Բարսեյանը, — մտա 60 տոկոսը քանդուած էր, երանք վիճակից էլ 4-5 շարք նորեց քանդել ենք եւ նորեց վերաշար կատարել: Մեծ արգելքներ են առաջացել գմբէթը դնելնիս, որի համար դիմել ենք ում հարկին է: Եկաւ պատուիրատու, խօսում էինք տուներին: Ասում է՝ «Ես ասել եմ գմբէթը կտրեք չկալ դնելու»: Ես ասում եմ՝ «Դա հաստար է գմբէթը դնել՝ առանց դիմի . . . դա գեղե- ցի՞կ է»: Ասում է՝ «Գեղեցիկ է, բայց դիպակարներն այդպէս են հրամայում»: Ասացի՛ «Ո՞վ այդպէս է հրամայում, ու- բան»՝ նա է առանց դիմի: Դա արուեստ է, եւ ոչ ոք իրատուեց չունի արդիւի այն գործը, որը պատկանում է փողովորին»: Ես գմբէթը դրել եմ բացում արգելքներով: Մի խօսքով, հասել եմ իմ նպատակին: Մտա մէկ տարի չորս ամիս է, ինչ քաղա- րիկ է աշխատանքը՝ կապուած դարաքաղ- քան շարժման հետ: Չորս-հինգ անգամ

գնացել է գինուրականների ուղեկցու- թեամբ: Կացարան էր պատրաստել ձմեռը ախտահար համար, այրել էին, անձնա- կան գործիքները լիւր այրել էին, փճաց- րել, գողացնել, թալանել:

Մտա ութ տարի աշխատել է այստեղ: Ինչե՛ր է արել՝ հնարարը չէ թուարկել: Բայց ահա կիսատ են մնացել գմբէթի թիթեղապատուրը, գմբէթի վրայ խաչն տեղադրում, որն արդէն պատրաստ է, յստակի սալապատուումը, գաների ու պատուհանների տեղադրումը, շրթաքարի բարեկարգումը:

Հիմա հնարարը չէ շարունակել այդ կիսատ աշխատանքները: Պարապ սպա- սով, մինչեւ հանգամանքները փոխուեն: Ոչ, պարզում է, որ նա աւելի Ընդարձակ պլաններ ունի: Կազմակերպել է «Գանձա- սար» անունով շինարարական կուրսերա- տիկ, որի նպատակն է Արցախի պատմա- ճարապետական յուշարձանների վի- բակներում: Ահա ամենահիմնական աշխատանքները, վերականգնել Արցախի ամենահին յուշարձանը՝ 4-րդ դարի կառույց Ամբարի եկեղեցին: Ներքին Հուսթարի, Պանանաթիւր, Հաղուրի եկե- ղեցիները: Օրակարգում է նաեւ Գանձա- սարի եկեղեցու նորոգումը, որի չա- փագրան, նախագծման աշխատանքներն արդէն կատարվել են Հայաստանի յու- շարձանների վերականգնման արուեստա- նոցի կողմից:

— Մեծ յոյսեր կան, — ասում է վ. Բարսեյանը, — որ այդ նախագիծը նորից կը յանձնեն մեր կողմից: Իրական- ցի այդ եկեղեցին արժանաւոր վերականգ- նանք: Դա մեծ պատիւ ու վստահութիւն կը լինի մեզ համար, քանի որ այդ եկեղեցին Արցախի պատմաճարապետական յու- շարձանների գլուխ գործոցն է, իսկայնս Գանձասար որ կոչել են, դա ինչն է այդ գանձը՝ հայ ժողովրդի ճարտարապետու- թեան թագուհին, որ բազմած է այդ շենքապարբ երան վրայ:

Վրդեան Բարսեյանի նուիրումը Արցա- խին անժուհարդ է: Նորից իլըտաց քարա- գործ վարպետի գրկիւլ . . .

Սրտիս ամբողջ կարողութեամբ
Ինչ պիտիցի, իմ Ղարապաղ,
Ամբողջութեամբ մտիլիցի,
բազմաշարք, հայ Ղարապաղ:
Հիմ դարիդի խորքից ինչդ
յոզման ծամբորդ, իմ Ղարապաղ,
Անուի վշտի քոխում քոխում,
ամուր քոծուած, հայ Ղարապաղ:
Միկ տնամուղը չի մտանալ,
Քէլուրդ դար էլ լիճի անցած,
Ղարեր արքած, դարեր տնած,
դարիքի տուն, հայ Ղարապաղ:
Որդիներդ դիզմորում եմ
այլուց հողորդ՝ պամբուրտ դառած,
Բո կարողը արմբում ի՛
սպասում եմ իմնչիդ հոյարտ,
Չին կանկածում էի վեճուկան
ու անվարան կամբիդ հաստատ
Ժամանակն է տուն իմնչիդ,
գրառառ մայր, հայ Ղարապաղ:

Ահա այսպէս է Վրդեան Բարսեյանի նուիրումը: Ուրիշ ի՞նչ կարող է ասել իր յետաքայ պլանների մասին:
— Ես շատ բախտաւոր եմ ու շատ երջանիկ, — ասում է վարպետը, — որը կարողացել եմ իմ համեստ ուժերով օգտակար լինել մեր բազմաշարք ու տառապած ժողովրդին: Ես ոչ մի երջանկութիւն կատարեալ չեմ համարում, քան հայրենիքին ու ժողովրդին ծառայելը, եւ յետ այսու ինչքան ինձ բախտն ու ճակատագրի վեճանք են բաժին հասնել, ես այդ բոլորը նուիրելու եմ մեր յուշարձանների վերականգնմանն ու վերանորոգմանը:

“The main point is not that I walked on the moon, but that Christ walked on the earth”

- James Irwin, former astronaut and now a minister

Visit to Old-Age Home

Just one week before his death he attended an Armenian Relief Society function in Washington, where he met and blessed a group of Armenians injured in the earthquake. Throughout his life he has supported many organizations and has been a member of the ARF, the AGBU, the Armenian Students' Association, the Vartanantz Asbeds, to name but a few.

On January 8 Archbishop Mesrob Ashjian accompanied by New York area pastors, Rev. Moushegh Der Kaloustian and Rev. Asoghik Keljgian, visited the old-age home in Flushing, New York. The clergymen performed the traditional home-blessing ceremony and visited with the residents. Archbishop Ashjian addressed the assembled group with words of encouragement as he related to them the good news of Christmas.

Archpriest D. Khoyan

(Continued from page 3)

Armenian Boy Scout movement. With the establishment of the Armenian Republic in 1918, Rev. Khoyan was invited to Yerevan where Vahan Chiraz asked him to gather the orphans in Constantinople and help organize the Armenian boy scout movement. Returning to Constantinople, Rev. Khoyan worked tirelessly and successfully organized the scout movement in the very city that three years earlier had arrested the top Armenian intelligentsia prior to the massive deportations and massacres of 1915.

He served in the Turkish army and attained the rank of Captain and eventually moved to the United States where he attended Springfield College in Massachusetts, receiving a Master's Degree in Physical Education.

In 1932 he married Strarpi Isbertchian Begian and the couple was blessed with two daughters and one son. The family lived for a time in Miami, Florida, where he was one of the organizers of the St. John Armenian Apostolic Church and served as the first choir director there.

In 1935, following the footsteps of his father, he was ordained a priest by Archbishop Mampe Kalfayan at Sts. Sahag and Mesrob Church in Wynnewood, PA. With the acceptance of a new life and new challenges, he first served in Chicago and various other communities before becoming the first pastor of St. Stephen's Church in Watertown and later of the Sourp Khatch Church in Maryland.

Following his retirement he continued to serve the Armenian Church in various capacities. He enjoyed attending the Homenetmen Olympics and in 1988 he received special honors on the 70th anniversary of the founding of the Homenetmen. One of his last public appearances took place in February, 1989, when he met with His Holiness Vazken I and His Holiness Karekin II in Washington. He considered this occasion to be one of the happiest moments in his life and he took with him the image of the unity of the Armenian church.